

ISSN 0866-2185

695 Ft

ÚJ MŰVÉSZET

2015 augusztus

ujmuveszet.hu

nka

➤ A magányos zseni? Csontváry-kiállítás a Várban ➤ Szlovén kapcsolatok ➤ A festő Pygmalion: Perlrott Csaba Vilmos ➤ Antik habcsók málnaszósszal – Milánói Expó ➤ Szabad tér: ARTplacc, Koronczai Endre ➤ Szombathelyi textiltriennále ➤ A Fekete négyzet kiürítése ➤

Zarándoklás Csontváryhoz

Majdnem minden megvan

Csontváry géniusza – A magányos cédrus
ZUH DEODÁTH 4

Zseni volt-e Csontváry Kosztká Tivadar?

Zsenialitásának művészi személyiségjegei a Nagy-Tarpatok a Tátrában című festményében
SZABADI JUDIT 8

Pygmalion nyomában

A festő Pygmalion

Perlrott Csaba Vilmos életmű-kiállítása
KOPÓCSY ANNA 12

Dunának, Murának egy a hangja

From Kapital to Capital

Az NSK (Neue Slowenische Kunst) retrospektív kiállítása
VIRÁG ÁGNES 15

Kortársaink a fellegvárban

Szomszédolás
MULADI BRIGITTA 18

Szlovén „függelékek”

Szlovén kapcsolat
PATAKI GÁBOR 21

Vetülék

Imago

5. Textilművészeti Triennále
WEHNER TIBOR 24

A római írógép

Solti Gizella
KOVALOVSKY MÁRTA 28

Szabad tér

Antik habcsók málnaszósszal

Expo 2015: világkiállítás az élelemlől
LOVEI PÁL 30

Ötödik éve hangulat

ARTplacc 2015
MOLNÁR TÍMEA 34

Szelet arat

Koronczi Endre installációi
RUDOLF ANICA 36

Kiállítások

Képrombolás – a Fekete négyzet kiürítése

Gondolatok a fekete négyzet körül
KASZÁS GÁBOR 38

Köztes időben

A 20 éves Magyar Festők Társasága (MFT) jubileumi kiállításai
HEMRIK LÁSZLÓ 40

A szavak és a tettek

Jelzés a világba – Háború • Avantgárd • Kassák
NAGY KRISTÓF 42

Képek kánikulában

Stefanovits Péter tárlata
LÓSKA LAJOS 44

Metamorfózisok

Szegedi Csaba festményei
P. SZABÓ ERNŐ 46

Léthatáron túl

Kondor Attila: Ontogenezis. Részesülni a létben
KÉSZMAN JÓZSEF 48

Változó kisugárzású ikonok

Beszélgetés Brückner Jánossal A lánglelkűek című kiállítása alkalmából
MOLNÁR ESZTER 50

Könyv

Békegalamb a csonkolt alkaron

Máriás István: Egotrip
VASS NORBERT 54

Ne jelentsd, már jelentettük!

Szemadám György: Háromperhármasok
RÓZSA T. ENDRE 55

Last Minute

Innen és túl az új festészetben

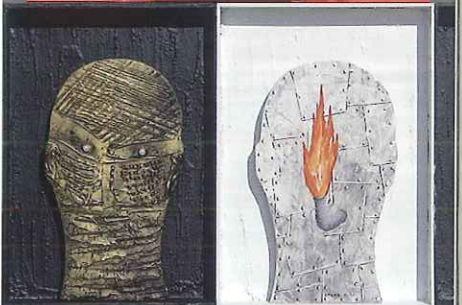
A 80-as és a 90-es évek művészete a Kortárs Magyar Galéria gyűjteményében
LÓSKA LAJOS 56

Chirico a bankszékházban

Jakatics-Szabó Veronika: Memoir
BIHARI ÁGNES 57

A borító **KORONCZI ENDRE** Ploubuter Park című OpenAir installációjáról készült fotó felhasználásával készült.

UM

Antik habcsók málnaszósszal

Expo 2015: világkiállítás az élelelről

Milánó, 2015. X. 31-ig

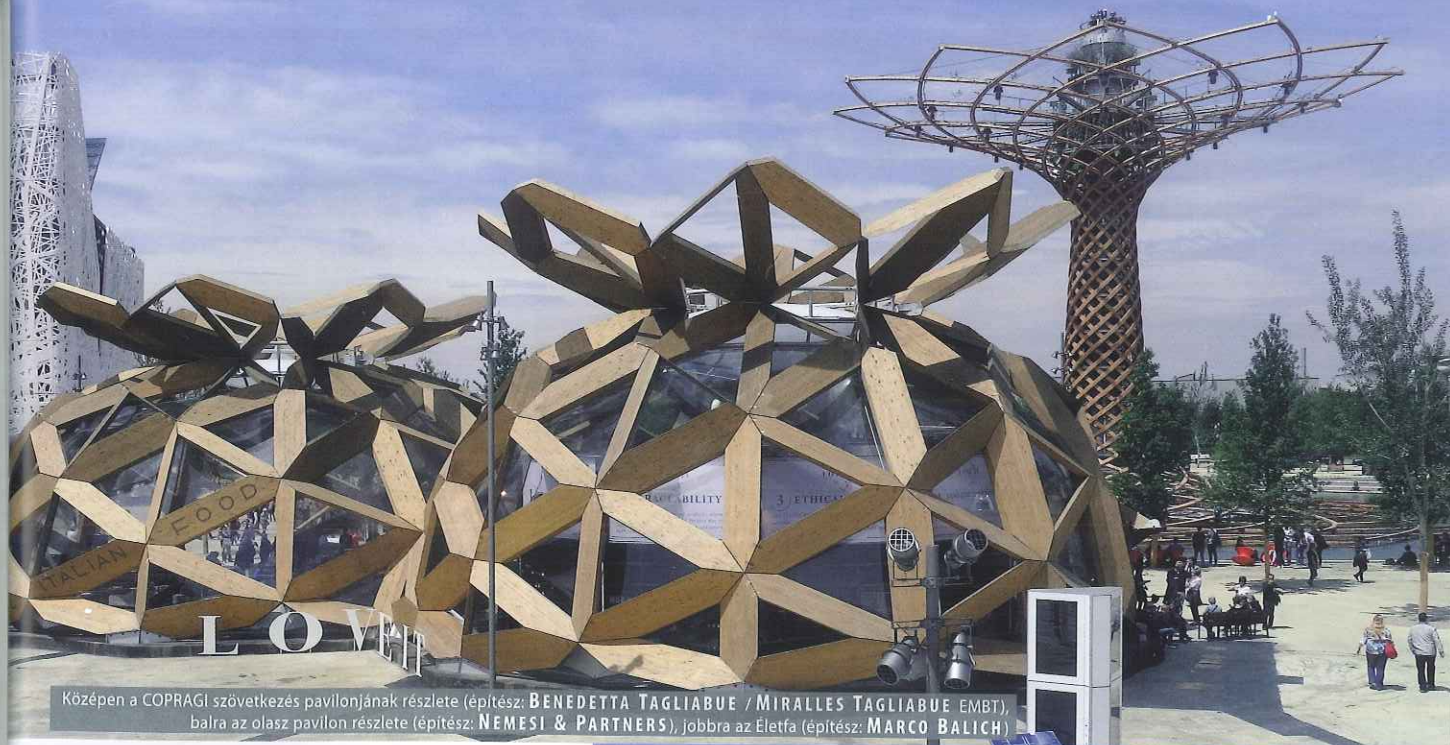
LŐVEI PÁL

Az expó habcsókja egy kínai cég pavilonja. A csavart, kerekded tömeget málnavörös mázas cserепek borítják, legalább egy kis keménységet kölcsönözve a „cukiságnak”. Munkássága ismeretében a tervező *Daniel Libeskind*től jóval több élt és csúcst váránk, de egy világkiállítás nem az építészetbe oltott éles fájdalmak terepe. Egy másik sztárépítész, *Norman Foster* cége tervezte az Egyesült Arab Emírátságok pavilonját, főhomlokzatán a vöröskereszt, „homokmodulokba” öltöztetett, ívelő falvonalatok sivatagi sziklavölgyet idézve terelik a látogatót a mélyben rejlő bejárat irányába. Foster munkája volt már az Emírátságok sanghaji „homokdűnesora” is. A 2010-ben ugyanott hegyes-völgyes formálású, festői spanyol csarnokot tervező *Benedetta Tagliabue* most egy faelemekből számítógépes illesztésekkel összerakott, áttört ikerkupolát alkotott, tetejükön „masniszerű” dísszel. A két „bonbonsomag” az olasz farmgazdaságok szövetkezése élelmiszer-bemutatóinak ad helyet, és a tetődíszek a közeli tó közepén emelkedő, a világkiállítás szimbólumaként a zárás után is a helyén maradó *Életfa* (építész: *Marco Balich*) esti víz-, fény- és hangjátékának technikáját is elrejtik. A csavart törzsű toronynak mind a talprésze, mind a „koronája” a római Capitolium Michelangelo tervezte burkolatmintázatát idézi. Az *Életfa* része a házigazda Olaszország pavilonegyüttesének, amelynek központi eleme a Palazzo Italia fehér betonszálak szabálytalan hálózataival borított, a földtől „elefántlábakon” emelt, ugyancsak állandónak szánt épülete (építész: *Nemesi & Partners*), a nagyszabású, helyenként látványos és szellemes, az expó megnyitását követően egy hónappal azonban még mindig nem teljesen kész olasz kiállítás helyszíne.

Az expó eredetileg az ilyen hatásos épületekkel szemben a tartalmi kérdések elsődlegességét kívánta kiemelni. A rendezési terv készítésével megbízott *Stefano Boeri* több kollégáját, így a svájci *Herzog & De Meuron* irodát is bevonta a munkába – szemük előtt a világkiállítások 20. századi modelljét meghaladó, új építészeti keret kidolgozása lebegett. Sokkal inkább „*A bolygó élelmezése – energia az életnek*” (Feeding the Planet – Energy for Life) központi téma kifejtését

lehetővé tevő, modulrendszerű építészeti keretet képzeltek el, mintsem bombasztikus pavilonok kavalkádját. 2011-re valamenyien bedobták a törülközőt, az expó szervezői, illetve a megbízó politikai körök ugyanis a kezdeti elfogadást követően egyre kevésbé voltak képesek szembeállni a hagyományos elvárásokkal. Valójában a pavilonmodulok rendszere ma is jól ismert a szak-világkiállításokról (ilyen volt 1998-ban a liszaboni, 2005-ben a japán, 2008-ban a zaragozai és 2012-ben a dél-koreai expó). Az egyetemes kiállítások, amilyen a milánói is (korábban ebbe a körbe tartozott az 1992-es sevillai, a 2000-ban rendezett hannoveri és a 2010. évi sanghaji), egyik fontos feladata viszont éppen a világ építésze aktuális kísérleteinek bemutatása. A világkiállítások több mint másfél évszázados története egyben az építészet története is – a nagy csarnokok folyamatosan fejlődő technikai innovációi mellett a nemzeti építészeti akár töretlen „fejlődési” sorával. A német, a cseh, a magyar kronologikus pavilonsorozatok az illető országok építészettörténetének fontos elemei, esetenként „világszámokkal” is. Ebből a szempontból is sajnálatos, hogy míg a német és a cseh hagyomány most sem látszik megszakadni, addig a milánói magyar pavilonnal kapcsolatban építészeti teljesítményről (és érdemi tartalomról) nem beszélhetünk.

A világkiállítás alaprajzi rendszere azonban így is az eredeti elképzeléseket követi. Az ókori római települések egymásra merőleges, széles főutcait leképező, másfél kilométeres Decumano és a rá merőleges, 350 méter hosszú Cardo olyan azonnal áttekinthető, logikus rendbe szervezi a területet és épületeit, amilyenel korábban egyetlen expó sem büszkélkedhetett. A látogatók áramló tömege fölött ívelt boltozatot alkotó, árnyékoló sátorlapokkal fedett, hosszú főútra sorolódnak az egyedi építésű, a pénzügyi lehetőségeknek megfelelően eltérő alapterületű, az útra azonban egységes hosszúságú homlokzatokkal forduló nemzeti pavilonok „nadrágszíjparcellái”. Az eredeti elképzelés a pavilonok előtt előkertekkel számolt, ebből több-kevesebb meg is valósult, például a gerendahálós francia „piaccsarnok” és a brit épületszobor előtt az expó témájával és a pavilonok tartalmával összefüggő „zöldkiállítások” létesültek. A kínai épület – legalábbis májusban – sárga virágtenger mögül nőtt ki. A csehek víztükröt helyeztek ide autóból jégmadárba átnövő műanyag szoborral, fekvőszékekkel és népszerű sörözővel. Hollandia szinte az egész parcelláját az Üvegtagrisre hajazó mobilüzletek és sörsátrak vigalmi negyedévé alakította, a mindig minőségi török kiállítás is lényegében teljesen nyitott.

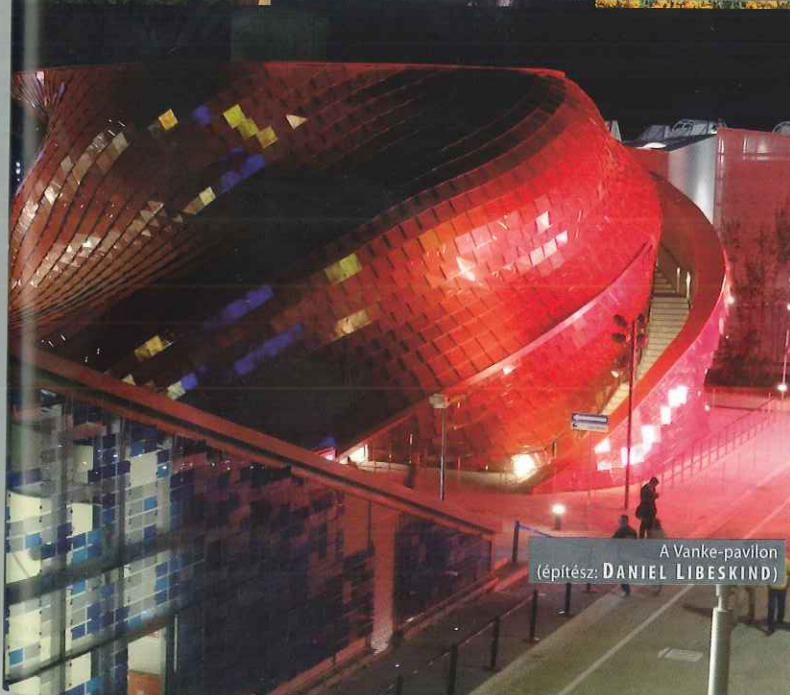
Középen a COPRAGI szövetkezés pavilonjának részlete (építész: **BENEDETTA TAGLIABUE / MIRALLES TAGLIABUE EMBT**), balra az olasz pavilon részlete (építész: **NEMESI & PARTNERS**), jobbra az Eletfa (építész: **MARCO BALICH**)

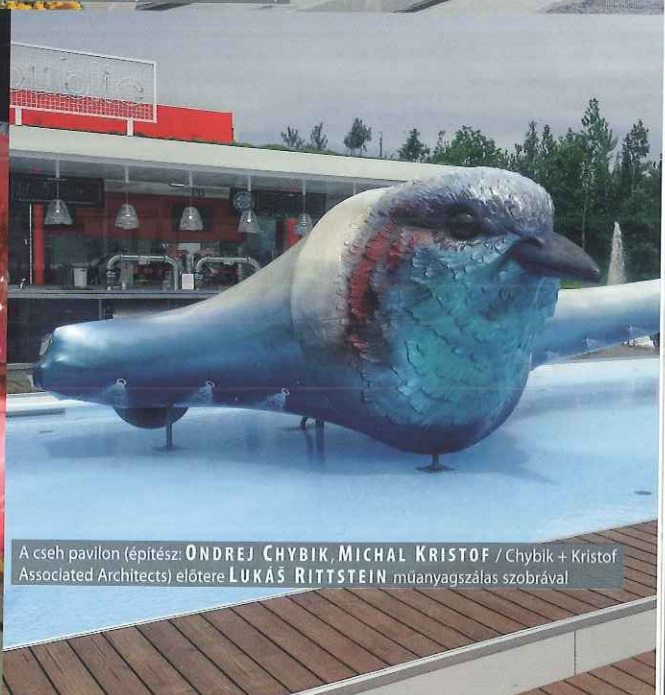
A méhek működését bemutató brit pavilon, végén a hatszögű sejtmodulokból álló épületszoborral (művészeti koncepció: **WOLFGANG BUTTRESS**)

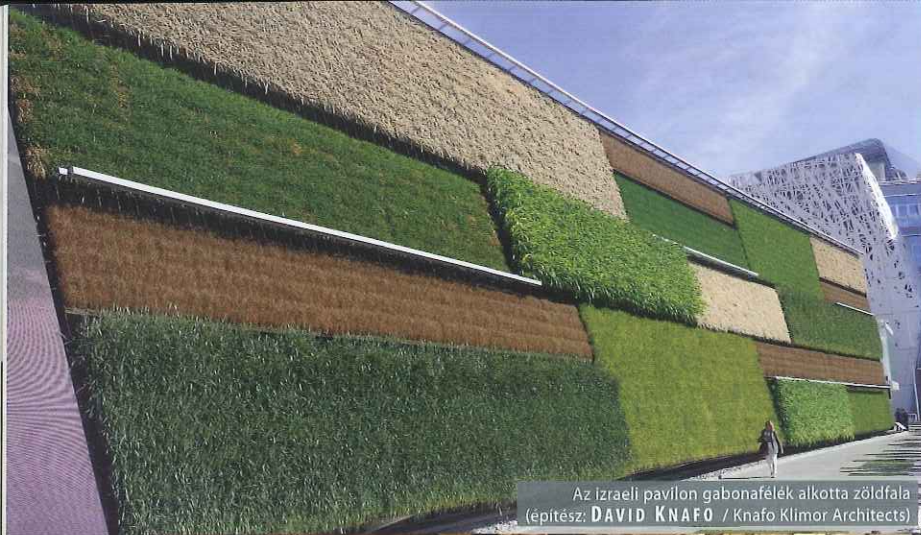
Kína pavilonja (építész: **YICHEN LU / Tsinghua University + Studio Link-Arc**)

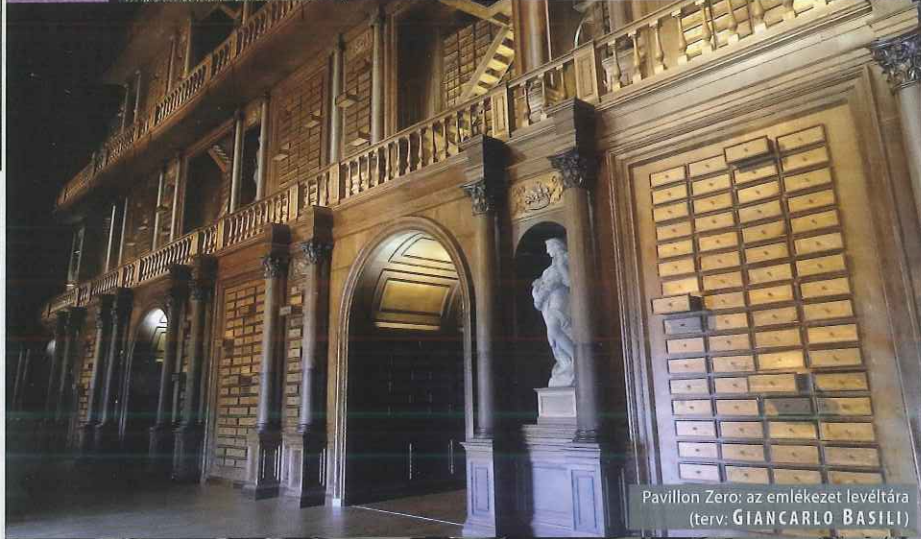
A Vanke-pavilon (építész: **DANIEL LIBESKIND**)

A cseh pavilon (építész: **ONDREJ CHYBIK, MICHAL KRISTOF / Chybek + Kristof Associated Architects**) előtere **LUKÁŠ RITTSTEIN** műanyagszálas szobrával

Az izraeli pavilon gabonafélék alkotta zöldfala
(építész: **DAVID KNAFO** / Knafo Klimor Architects)

Pavillon Zero: az emlékezet levéltára
(terv: **GIANCARLO BASILI**)

Hogyan élmezzük a világot?
Installáció a dél-koreai pavilonban

Angola pavilonja
(építészek: **ANTÓNIO GAMEIRO** és **PAULA NASCIMENTO**)

A hosszú sorokat vonzó, tartalmas német pavilon tetejére éjjel-nappal szabadon járható, pihenésre is alkalmas, az árnyékolást egyben napelemeket tartalmazó fehér vitorlatölcsérekkel megoldó terasz borul. Ilyen mértékben még sosem használták ki a pavilonok tervezői a kilátóként is kitűnő, az expó témájához kapcsolódó növényekkel vagy akár csak szép kis erdőkkel beültetett tetőkertek, a műalkotásoknak vagy büfépihenőknek helyet adó tetőteraszok létesítésének lehetőségeit, mint például a cseh, az angolai, az amerikai, a türkmén, a lengyel, a mexikói csarnokok esetében. Ugyancsak a téma kifejtésének eszközeként használják az élelmiszernövények látványosan tarka, egyes esetekben kifejezetten művészi hatást keltő szőnyegeivel beültetett ferde zöldtetőket, külső vagy belső pavilonfalakat – például a Vatikán, Monaco, Izrael, az USA, Angola, Belorusszia, Dél-Korea él ilyesfajta eszközökkel.

Dacára a kezdeti forradalmi tervek kilúgozásának, az expó központi témájához a földrajzi felfedezésekről szóló sevillai világkiállítás (1992) óta sosem kapcsolódtak ilyen nagy mértékben a részt vevő országok saját kiállításai. Az élelmiszereállítás és a termelés, a szállítás problémája – hol a hiány, hol a gazdaság exportalapját adó többlet okán – mindenkit érint, és a megújulást segítő innovatív termelési módszerek gyakran látványos bemutatóit láthatóan élvezik a látogatók. Ők, a világ szerencsésebb felének polgárai-ként, nemcsak szeretik a hasukat, de módjuk is van azt minőségi ételekkel meg is tömni. Ezen a téren a milánói expó nagyot alkotott: ennyi és ennyire sokszínű, helyi (minden olasz tartomány saját vendéglővel rukkolt ki – több épületet megtöltő együttesük szellemes neve az Eatery) és nemzetközi büfével, vendéglővel, önkiszolgáló és gyorsétteremmel, kávézóval és sörözővel az utóbbi negyedszázad egyetlen világkiállításán sem lehetett találkozni – a közönség pedig hálásan tölti meg valamennyit.

A milánói expó úthálózata meghatározta római „katonai tábor” köré nem erődfal épült, hanem hol keskenyebb, hol szélesebb, helyenként lépcsőzött medencék sora alkotta csatornarendszer – félrevonulásra is helyet adó, frissítő környezetet kínálva a tömegetől és a sorban állástól megcsömörlött látogatóknak. Az egész expón a sajtóközponttól a Decumanon és a pavilonok környezetén át a csatornákig szellemesebbnél szellemesebb – így aztán igencsak népszerű – ülő- és fekvőalkalmatosságokkal lehet találkozni. Ezek egy része – olasz cégek támogatásával – a főúton elhelyezve a kiállítás művészeti programjának részét alkotja. A két főút metszéspontjánál kialakuló, négyzetes Piazza Italia sarkait Daniel Libeskind egy-egy ezüstös fémborítású, esténként fényeket és hangokat kibocsátó, 10 méter

Fotó: Lóvei Péter

magas absztrakt szobra hangsúlyozza – akármilyen nagyok is azonban, az antik kolosszusok monumentalitásából a sátor tetők és a környező épületek szorításában semmit sem sikerült megőrizniük.

Az expó főbejárata egyenesen a meglepő elnevezésű *Pavilion Zero* vulkáni kúpokat idéző fakupolák alkotta, hatalmas téma pavilonjához vezeti a látogatót. Ez „mindennek a kezdete”, a világkiállításához rendelt általános bevezető, az emberiség utolsó tízezer éves – élelmiszertermelő – korszakának változatos módszerekkel bemutatott története. A haszonnövények és állatok, az öntözés és a nemesítés innovációi, az ipari forradalom, a szállítás és a tőzsde, a hiány és a pazarlás gyakran költői megfogalmazásai, művészi filmvetítései, makettjei és installációi az ENSZ-nek az éhezés megszüntetése érdekében indított programját (*Zero Hunger Challenge*) népszerűsítik, igen magas színvonalon.

A közel 140 részt vevő ország közül ötvennél több épített saját pavilont. A többiek nem a szokásos módon, kontinensek szerint csoportosították, hanem a természetföldrajzi jellemzők, illetve a jellegzetes élelmiszertermékek alapján válogatták össze („sivatagi zónák”, „szigetek, tenger és élelem”, „bio-Mediterráneum”, illetve „rizs”, „kakaó és csokoládé”, „kávé”, „fűszerek”, „gyümölcsök és hüvelyesek”, „gabonaműek és gumósok”). Ezeket a clustereket átgondolt színezésükkel és dekorációjukkal építészetileg is érdekes pavilondobozokban helyezték el. Néhány egzotikus ország most először vagy sok évtized után most ismét saját pavilont épített. Így határozottan sikeres a színes indián szöttek mintáiba öltöztetett ecuadori épület, a két szintet átfogó, fonott bambusz tölcsérekbe ültetett fákkal övezett vietnami csarnok (tervezője a bambusszal gyakran dolgozó *Vo Trong Nghia*), a látogató fölé egyik oldalról nyitott, alagútszerűen ívelt tetővel boruló iráni pavilon – valamennyi az összképbe egyedi sajátosságokat hozó, „nemzeti” tervezésű alkotás.

Saját mű Angola pavilonja és kiállítása is, az országbe-mutatók között talán a leghatásosabb, építészetileg és tartalmilag is a legjobban átgondolt. A főút felé piciny őserdőt tartalmazó, rácsos zárt erkéllyel néző épület homlokzatain és elegáns udvarának felületein a hagyományos díszítőmotívumokat a legkorszerűbb zöldfalakkal elegyíti. Mesterien megoldott rámpa- és lépcsőrendszerei minden forduláskor váratlan látványokkal szolgálnak az épület teljes magasságát betöltő, központi nagy tér, valamint a kisebb kiállítótermek felé. A bemutató középpontja egy a mennyezetig nyújtózó, mindig változó színű, stilizált majomkenyérfa, képernyőágain hol a fa leveleit és terméseit mutató vetítéssel, hol sikeres angolai nők

és asszonyok beszélő portréival. A hagyományt és megújulást ötvöző bemutató Afrika egyik leggyorsabban fejlődő gazdaságát népszerűsíti. A pavilont *António Gameiro* és *Paula Nascimento* tervezte. Az utóbbi fiatal hölgy egyben az egész projekt művészeti vezetője is, aki néhány év alatt egész pavilonépítő és kurátori oeuvre-t tudhat már maga mögött a koreai expó angolai kiállításától a 2012-es Velencei Építészeti Biennálén első alkalommal jelentkező országának bemutatkozásán át a 2013. évi Velencei Biennále ugyancsak legelső angolai pavilonjáig, amely elnyerte a nemzeti bemutatók fődíját, az Arany Oroszlánt.

A Zéró-pavilon sok ezer éves edénytörténeti kiállításrészéhez kapcsolódik tematikusan a katarai „oázispavilon” és a kínaiak művészeti tárgyak egész sorát felvonultató kiállítása. Litvánia reneszánsz kályhacsempeléteken tárja fel a „fordított világ” élelmészeti szokásait, a vadászokat és kutyáikat nyárson sütő, üstben főző nyulakkal. A kolostori ebédlőtermet (refektorium) imitáló vatikáni csarnok főfalán az Utolsó vacsora látható, a kiállítás első felében Tintoretto művén a velencei San Trovaso-temp-lomból, második felében egy Rubens terve alapján szőtt anconai kárpiton. A milánói dóm építőpáholya a dóm csúcsát díszítő, aranyozott bronz Madonnina restaurálását és másolatát mutatja be monumentális nyitott lépcső mögé rejtett pavilonjában – ezt megelőzően „székesegyházi” kiállítással a sevillai expón lehetett találkozni. A szlovák pavilon előtt a pozsonyi születésű *Franz Xaver Messerschmidt* monumentálisra nagyított karakterfejeiből összeállított installáció fogadja a látogatókat. Több ország külön termet is kialakított kortárs művészeti kiállításai elhelyezésére. A csehek innovatív anyaghasználatú és tematikájú tárlatának művészeti az ország oktatási és tudományos intézményeivel, cégeivel dolgoztak együtt. A fiatalok számára ingó kötelhágcsó járdájával minden másnál vonzóbb brazil pavilonban az ország konyhai örökségéről művészeti bemutatót is rendeztek.

Az 1958-as brüsszeli világkiállítás modern tárlatához és az 1992. évi expó nagyszabású, *Művészet és kultúra 1492 körül* című, globális tematikájú kiállításához hasonlóan Sevilla óta nem rendeztek. Milánóban ehhez a hagyományhoz tértek vissza a *Művészetek és élelmiszerek, rituálék 1851 óta* – az időhatár az első, londoni világkiállítás éve – monografikus kiállításával. A Milánói Triennále 1933-ban emelt „birodalmi” épületében összegyűjtött mintegy kétezer kiállítási tárgy a biedermeier étkészletektől, Monet-tól és Gauguintól a futuristákon, Chiricón, van Doesburgon, Le Corbusier-n keresztül Robert Indianáig és Frank O. Gehryig terjed. A helyszíntől nem függetlenül igen nagy számú iparművészeti alkotásba beletartozik az „ürkaja” amerikai zacskógyűjteménye is, és a város szellemét Leonardo Utolsó vacsorájának egész sor monumentális újraértelmezése képviseli az 1980–90-es évekből, Andy Warholtól kezdve. A monstre kiállítás anyaga pazar, de egészében – az expóhoz hasonlóan – szinte áttekinthetetlen. Az élelmész mint téma a világkiállítást a szokásosnál mégiscsak összefogottabbá tette, művészeti kiállítás vezérelvéként azonban leginkább csak azt bizonyította, hogy szinte minden művésznek volt köze az evés-iváshoz. Szegényes konklúzió, mesés anyaggal alátámasztva.